

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/3-SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

I.O.Raxmonova	
Ingliz tilidagi "Food"/"Oziq-ovqat" konseptining milliy xususiyatlari.....	1101
Sh.G.Akbarova	
A comparative analysis of the original and the translations of the essay "The stranger" (L'etranger) by Alber Camus.....	1107
Sh.G.Akbarova	
Alber Kamyu asarlari tarjimasiga mazmun va mohiyat ta'siri	1111
Sh.G.Akbarova	
О некоторых тайнах Французских артиклей	1115
D.A.Ganieva, G.S.Mirzayeva	
Realialarning madaniy konnotativ xususiyatlari.....	1118
G.S.Mirzayeva	
Lingvokultremalar tarjimasida translitratsiya usuli.....	1122
N.K.Abbasova	
Formation of foreign-language communicative competences in language learners using english proverbs and sayings.....	1125
A.A.Qayumov, A.B.Kosimova	
Jahon adabiyotida drabllarning o'rganilishi	1130
D.I.Mirzayeva	
O'xshatish uslubiy kategoriyasining semantik-stilistik xususiyatlari.....	1134
D.A.G'aniyeva, S.Yaxyoyeva	
Abbreviatsiya so'z yasashning samarador usuli sifatida	1137
Sh.B.Dushatova	
Unveiling implicit meaning: exploring the subtext of euphemisms	1140
Sh.B.Dushatova, X.J.Xoliqova	
The psychology of euphemisms: why do we use them?.....	1144
Z.M.Xalilova	
Kognitiv tilshunoslik zamonaviy tilshunoslikning yangi yo'nalishi sifatida	1148
A.S.Toshmatov	
Beyond grammar: building confidence and clarity in student writing (higher education)	1153
N.X.Qurbonov	
The positive effects of video games in teaching english to beginner-level learners	1160
D.E.Normatova	
Sharq ilk uyg'onish davri va uning ilmiy-falsafiy mohiyati.....	1166
D.R.Axmadaliyeva	
Talabalarning ingliz tilida nutqiy kompetensiyasini o'yin texnologiyalari asosida rivojlantirish metodikasi.....	1171
N.Sh.Abdullayeva	
Talabalarning xorijiy tilda kasbiy muloqotini o'rgatish jarayonida dlii texnologiyalarining integratsiyasi.....	1177
S.A.Aliyeva	
Geortonimlar bilan bog'liq perifrazalar tadqiqi.....	1182
S.A.Aliyeva	
Turli tizimli tillarda geortonimik indikatorlarning leksik-semantik xususiyatlari	1185
M.A.Axundjanova	
A cooperative small group methodology in teaching english for esp students	1189
R.M.Shukurov, F.B.Abduraximova	
Turli tizimli tillarda so'z yasashining umumiy va farqli jihatlari	1193
F.B.Abduraximova	
O'zbek tilida mubolag'a va uning darajalanishi	1203
Sh.F.Latipov	
Unveiling the significance of linguistic lacuna in foreign language teaching.....	1208
L.T.Galimullina	
Semantic peculiarities of english phraseological synonyms with the component of precious stones and metals	1210

UO'K: 37.022

TALABALARNING XORIJIY TILDA KASBIY MULOQOTINI O'RGATISH JARAYONIDA CLIL TEXNOLOGIYALARINING INTEGRATSIYASI**ИНТЕГРАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ CLIL В ПРОЦЕСС ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ИНОЯЗЫЧНОМУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ****INTEGRATION OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES CLIL IN THE PROCESS OF TEACHING STUDENTS PROFESSIONAL COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE**

Abdullayeva Nigora Shavkatovna
Farg'ona davlat universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy usullarining antropotsentrik paradigmasi talaba shaxsini shakllantirishga, uning o'zini o'zi anglashi va ijtimoiy va kasbiy sohalarida rivojlanishi uchun shart-sharoitlarni tashkil etishga qaratilgan. Shu munosabat bilan ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv birinchi o'ringa chiqadi. Bizning holatda, xorijiy tillar ta'limi zullisonayan talabaning nutqiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Bo'lajak o'qituvchilarni xorijiy tilda kasbiy muloqotini rivojlantirishda tezaurus yondashuvi pedagogika haqidagi bilimlar to'plami sifatida xorijiy tilidagi kasbiy tezaurusni shakllantirishga yordam beradi. O'quv jarayonida tezaurus tipidagi terminologik lug'atdan kasbiy tezaurusning tuzilgan shakli sifatida foydalaniladi.

Аннотация

Антропоцентрическая парадигма современных методов обучения иностранным языкам направлена на формирование личности обучающегося, создание условий для его самосознания и развития в социальной и профессиональной сферах. В связи с этим, на первый план выходит личностно-ориентированный подход к обучению. В нашем случае иноязычное образование ориентировано на развитие вторичной языковой личности студента. Тезаурусный подход в обучении профессиональному общению на иностранном языке будущих учителей помогает сформировать профессиональный тезаурус по иностранному языку как совокупность знаний по педагогике. Терминологический словарь типа тезауруса используется как структурированная форма профессионального тезауруса в учебном процессе.

Abstract

The anthropocentric paradigm of modern methods of teaching foreign languages is aimed at shaping the student's personality, creating conditions for his self-awareness and development in the social and professional spheres. In this regard, a student-centered approach to learning comes to the fore. In our case, foreign language education is focused on the personality of a bilingual student. The thesaurus approach to teaching future teachers' professional communication in a foreign language helps to form a professional thesaurus in a foreign language as a body of knowledge in pedagogy. A terminological dictionary of the thesaurus type is used as a structured form of a professional thesaurus in the educational process.

Kalit so'zlar: o'z-o'zini anglash, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, zullisonayan talaba, kasbiy muloqot, tezaurus tipidagi terminologik lug'at.

Ключевые слова: самосознание, личностно-ориентированный подход, студент-билингв, профессиональное общение, терминологический словарь тезаурусного типа.

Key words: self-awareness, student-centered approach, bilingual student, professional communication, terminological dictionary of the thesaurus type.

KIRISH

Kognitiv yondashuv mahalliy va xorijiy madaniyatlarning kasbiy tushunchalarini, o'rganilayotgan til mamlakatining ta'lim tizimi haqidagi bilimlarni o'zlashtirishdan iborat. Kommunikativ yondashuv nutq faoliyatini kasbiy aloqa vositasi sifatida o'qitishni o'z ichiga oladi, fikr harakatining vektoriga ona tilidan xorijiy tilga ba'zan o'zbek tilisiz e'tibor qaratadi.

Universitetlarning nofilologik yo'nalishi bitiruvchilari uchun davlatning ijtimoiy buyurtmasini bajarish va standartda ko'rsatilgan universal vakolatlarni amalga oshirish kasbga yo'naltirilgan

xorijiy tillarni o'qitish doirasida amalga oshiriladi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, xorijiy tildagi kasbiy muloqotni o'qitish jarayonida CLIL (fan tilida integratsiyalashgan ta'lim) va ESP (maxsus maqsadlar uchun ingliz tili) ta'lim texnologiyalarining integratsiyasi yuqorida aytib o'tilgan o'quv maqsadini amalga oshirish uchun bir qator istiqbollarga ega.

Shunday qilib, ularning integratsiyasi talabalarni xorijiy tildagi kasbiy muhitga jalb qilish orqali o'quv materialini samarali o'zlashtirishga yordam beradi, bu yerda CLIL yondashuvi orqali xorijiy tildagi mavzu materiallari o'zlashtiriladi va ESP yordamida kommunikativ ko'nikmalarni, kasbiy soha bo'yicha olingan bilimlarni mustahkamlaydi. Ushbu integratsiyadan foydalangan holda xorijiy tilda kasbiy muloqotni o'qitish ixtisoslashtirilgan fanlarning kontseptual va terminologik apparati asoslarini o'zlashtirish uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi.

Talabalarga xorijiy tilda kasbiy muloqotni o'qitishning ushbu modelini ishlab chiqishda, biz o'qitishning quyidagi umumiy didaktik va uslubiy tamoyillariga tayanamiz:

1. Kognitiv orientatsiya printsiplari. "Tabiiy" ikki tillilik [1] ning metalingvistik ongi, ya'ni ularning bir nechta til tizimlari bilan amalga oshiriladigan taqqoslash, umumlantirish, talqin qilish kabi mavhum mantiqiy operatsiyalarni bajarish qobiliyati o'quv jarayonini tashkil etishda kognitiv yo'nalish tamoyilining qo'llanilishini belgilaydi. Ushbu tamoyilga muvofiq, xorijiy tilni o'zlashtirish jarayoni tilni kashf etishning tadqiqot va hatto eksperimental jarayonidir. Xususan, ikki tilli til hodisalarini taqqoslash, semantik o'xshashlik yoki farqlar asosida xulosalar chiqarish, ma'lum bir til materialini tizimlashtirish qobiliyati, kontekstdan taxmin qilish qobiliyati va boshqalar kabi kognitiv qobiliyat va ko'nikmalarni rivojlantiradi. Natijada, talaba o'zbek va rus tillaridagi lingvistik tajribasiga asoslanib, xorijiy tilning til tizimi (bizning holatimizda ingliz tili) haqida o'z g'oyasini shakllantirishi mumkin.

2. Mavjudlik va yetkazuvchanlik printsiplari. Oliy ta'lim muassasalarining aksariyat talabalarini xorijiy tilning (ingliz tili) boshlang'ich bazasi bilan, shu jumladan ba'zi maktablarda ingliz tili o'qitilmaganligi sababli, ba'zi talabalar ingliz tilini chuqur o'rganadigan maktablarning bitiruvchilari. Bunday sharoitda universitetda xorijiy tillarni o'qitish tezligi, o'zlashtirish darajasi va fanlarni o'rganishning haqiqiy tajribasi bo'yicha talabalarning individual qobiliyatlariga mos kelishi kerak. Xorijiy tilni o'rganishda talabalar duch keladigan qiyinchiliklarni yengib o'tish kerak. O'quv yurtlarining nofilologik yo'nalishlari talabalariga xorijiy tildagi kasbiy muloqotni o'qitish jarayonida mavjudlik va maqsadga muvofiqlik printsiplari qo'llash sharhlar, qiyin til materiallari va mavzu mazmunini tushuntirishlardan foydalanishni nazarda tutadi.

3. Integrativlik printsiplari-bu kasbiy va kasbiy-kommunikativ ko'nikma va qobiliyatlarni rivojlantirishga hissa qo'shadigan turli fanlardan bilimlarni birlashtirish. Ushbu tamoyil asosida xorijiy tili va ixtisoslashtirilgan fanlarning fanlararo o'zaro ta'siri amalga oshiriladi, buning natijasida talaba kasbiy fanlar bo'yicha bilimlarni rivojlantiradi va shu bilan birga xorijiy tili kompetensiyasini rivojlantiradi.

4. Xorijiy tilni o'zlashtirishda ona tilini hisobga olish printsiplari (birlamchi til printsiplari). Ikki tilli talaba uchun yangi tilni egallash o'z ona tilida shakllangan bilimlarga asoslanadi. [2] Misol tariqasida biz o'zbek va ingliz tillarida fonetik darajada o'xshashliklarni keltiramiz: ikkala tilda diftonglarning mavjudligi, burun va nafas olish undoshlarining mavjudligi, individual intonatsiya naqshlarining o'xshashligi. Ushbu hodisalar ma'lum darajada xorijiy tilini o'zlashtirish jarayonini osonlashtiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Shepilova A. V. ta'kidlashicha, xorijiy tilni o'rganish samaradorligi uchun ikki tilli odamning ongida xorijiy tilidagi so'z va uning ona tilidagi ekvivalenti o'rtasida mustahkam aloqalarni o'rnatish kerak.

1. A. Zimnaya so'zlariga ko'ra, bu holat, bir tomondan, "talaba xotirasida xorijiy tilidagi so'zning saqlanishini sekinlashtiradi, boshqa tomondan, talabalarning ona tilidagi nutq tajribasiga tayanish zarurligini tasdiqlaydi". Xorijiy tilda kasbiy muloqot mashg'ulotlarining mavzu jihati kasbiy yo'nalishga ega talabalar o'rganadigan ixtisoslashgan lingvistik bo'lmagan fanlarning mazmuniga asoslanadi.

I.I.Xaleyeva, muloqot sohalari "sotsiokommunikativ shakllanishlar tildan foydalanish sohalarining shakllanishini belgilovchi dastlabki omil" sifatida nofilologik universitetlarda xorijiy tildagi kasbiy muloqotni o'qitish mazmunining asosiy tarkibini maqbul ravishda aniqlash uchun

TILSHUNOSLIK

bitiruvchilarning kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bog'liq aloqa sohasiga murojaat qilish kerak deydi.

Medvedeva L. G. "Chet tilini kasbiy yo'naltirilgan tezaurusni shakllantirish usullari" da amaliy bilimlar, kasbiy yo'naltirilgan ta'lim, ishlab chiqarish amaliyotlari davomida shakllangan kasbiy tajriba, shuningdek, so'zning keng ma'nosida turli xil kasbga yo'naltirilgan matnlardan olingan nazariy bilimlar kelajakdagi mutaxassisning tezaurusini tashkil etishi haqida yozgan.

Galskova N. D. "Chet tillarini o'qitish nazariyasi. Lingvodidaktika va metodika: tilshunoslik universitetlari va oliy pedagogika o'quv yurtlarining chet tillari fakultetlari talabalari uchun" darsligida xorijiy tillarni o'qitish metodologiyasida matn" da ma'lum bir til darajasining semantik va tarkibiy birligida tashkil etilgan, uzatish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ishtirokchilar. Tadqiqotda Tabiiy fanlar yo'nalishida o'qiyotgan va ingliz tilini o'rganayotgan turli ta'lim muassasalaridan 50 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Ishtirokchilar fanlar, ta'lim darajalari va til bilish darajalarining xilma-xilligini ta'minlash uchun maqsadli tanlab olish yo'li bilan tanlangan.

Ma'lumotlar yig'ish. Ma'lumotlar suhbatlar va amaliy tadqiqotlar tahlili orqali to'plangan. Suhbatlarda ishtirokchilarning ingliz tilini o'rganish bilan bog'liq tajribalari, jumladan, ular duch kelgan qiyinchiliklar va imtiyozlar hamda psixologik yordam, pedagogik strategiyalar va metodologik asoslarning ahamiyati haqidagi fikrlariga e'tibor qaratildi. So'rovnomadagi tadqiqot savollariga mosligi va samarali til o'rganish amaliyotlari haqida tushuncha berishga qarab tanlangan.

Ma'lumotlarni tahlil qilish. Intervyu ma'lumotlaridagi takrorlanadigan mavzularni aniqlash uchun tematik tahlildan foydalanildi. Bu ma'lumotlarni kodlash, kodlarni mavzularga ajratish va tadqiqot savollariga oid topilmalarni sharhlashni o'z ichiga oladi. Ana shunday yondashuvdan foydalangan holda amaliy tadqiqotlar tahlil qilindi, asosiy e'tibor ilg'or tajriba va olingan saboqlarni aniqlashga qaratilgan.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Xorijiy tilda kasbiy muloqot mashg'ulotlarining mavzu jihati kasbiy yo'nalishga ega talabalari o'rganadigan ixtisoslashgan lingvistik bo'lmagan fanlarning mazmuniga asoslanadi. Shunga asoslanib, I.I.Xaleyeva [3] nutq aloqasining to'rtta makro sohasini ajratishni taklif qiladi, unda tegishli nutq turlari amalga oshiriladi:

1) amaliy va tabiiy fanlar tomonidan qo'llaniladigan maxsus nutq asosan sanoat faoliyati sohasida amalga oshiriladi;

2) so'zlashuv yoki kundalik nutq kundalik hayot sohasida aks etadi;

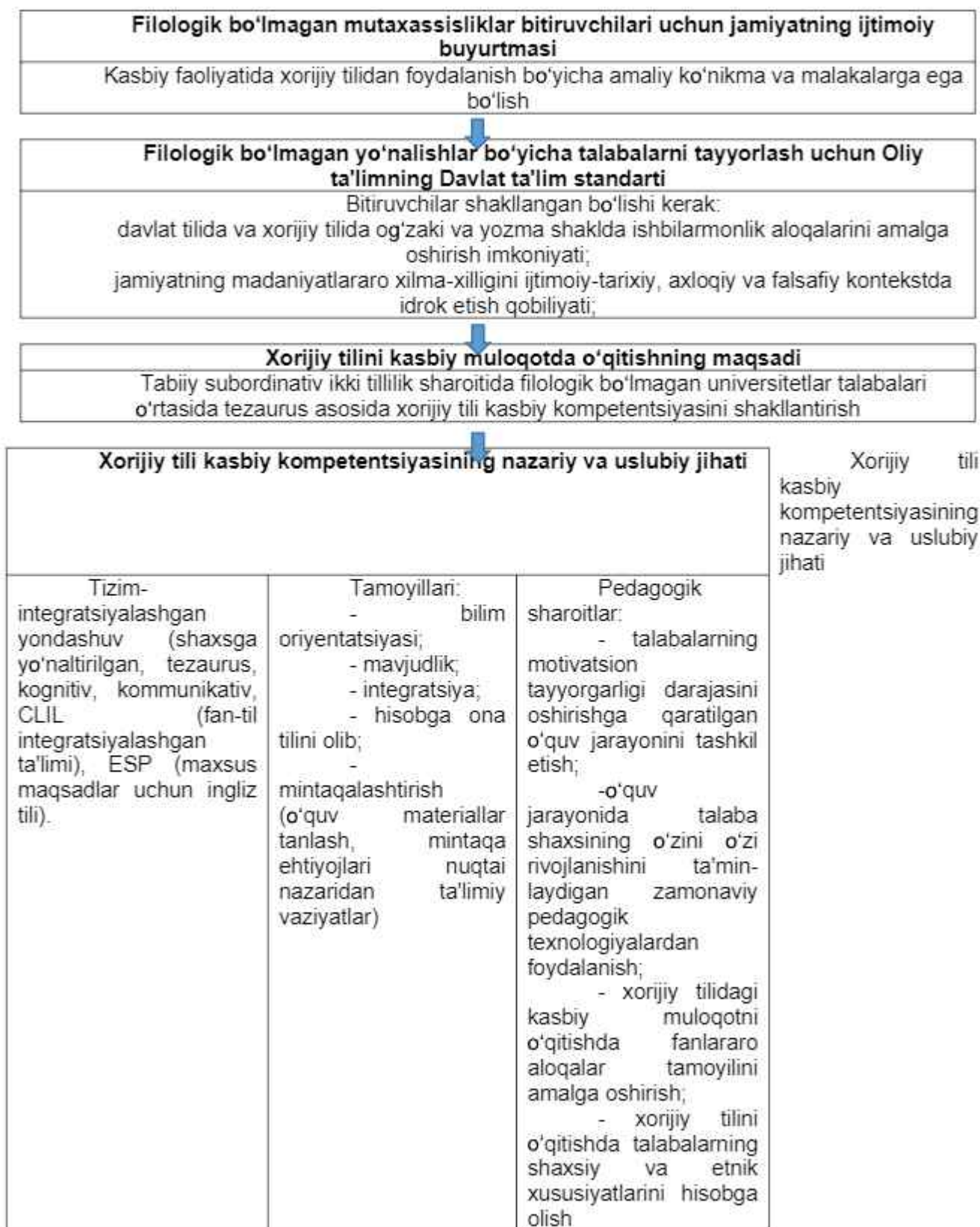
3) badiiy va ilmiy nutq madaniyatshunoslik sohasini qamrab oladi;

4) ijtimoiy-siyosiy nutq – ijtimoiy-siyosiy (ijtimoiy) faoliyat sohasida.

Makro-alloqa sohasining tanlangan to'rt qismli tipologiyasi kelajakdagi mutaxassisning faoliyat doirasini aniqlashga va uning madaniyatlararo aloqada samarali ishtirokini ta'minlash orqali ta'minlashga imkon beradi. Shu bilan birga, bu so'l sohalarni bir-biridan ajratilgan holda ko'rib chiqish mumkin emas, ular matn faoliyati kabi o'zaro o'tish va o'zaro ta'sirlar bilan ajralib turadi.

Amaliy bilimlar, kasbiy yo'naltirilgan ta'lim, ishlab chiqarish amaliyotlari davomida shakllangan kasbiy tajriba, shuningdek, so'zning keng ma'nosida turli xil kasbga yo'naltirilgan matnlardan olingan nazariy bilimlar kelajakdagi mutaxassisning tezaurusini tashkil etadi [4]. Shunga asoslanib, kelajakdagi mutaxassislar uchun xorijiy tilidagi kasbiy tezaurusni shakllantirishda kasbga yo'naltirilgan matnlarning ahamiyatini ta'kidlash kerak. Xorijiy tillarni o'qitish metodologiyasida matn "ma'lum bir til darajasining semantik va tarkibiy birligida tashkil etilgan, uzatish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan nutqning mahsuli" sifatida qaraladi [5]. Ma'lumki, haqiqiy xorijiy tildagi matn bilan ishlash jarayonida talabalar kerakli ma'lumotlarni olish va qayta ishlash qobiliyatini rivojlantiradilar.

Chizma 1.
Tabiiy subordinativ ikki tillilik sharoitida talabalarga tezaurus asosida xorijiy tilidagi kasbiy muloqotni o'rgatish modeli

TILSHUNOSLIK

Xorijiy tili kasbiy kompetentsiyasini o'qitish mazmuni	
Mavzu jihati	Protessual jihat
<ul style="list-style-type: none"> - xorijiy tili bo'yicha kasbiy tezaurus; - o'qituvchining kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bog'liq muloqot sohasi; - kasb sohasidagi muloqot holatlari; - til materialining kasbiy mavzulari; - kasbga yo'naltirilgan matnlar (xorijiy mualliflarning kasbiy tayyorgarligi bo'yicha talabalar uchun ingliz tili darsliklaridan matnlar, ingliz tilidagi kasbga oid jumallardan maqolalar). 	<ul style="list-style-type: none"> - qobiliyat va ko'nikmalar (nutqda kasbiy lug'atdan, shu jumladan atamalardan foydalanish; o'rganilayotgan tilda jurnalistik, ilmiy, ishbilarmonlik xarakteridagi matnlarni ishlab chiqarish; kasbiy muloqotda dialogik va monologik nutqni qurish, ma'ruza yoki taqdimot qilish; kasbga yo'naltirilgan matnlarni o'qish va tarjima qilish; o'rganilayotgan til mamlakatida qabul qilingan nutq odob-axloq normalarini tan olish; ma'lumot qidirish, taqqoslash, guruhlash, tizimlashtirish; guruhda ishlash; uch tilli terminologik lug'atdan foydalanish; kontekst asosida sinonimlar yoki antonimlarni qisqartirish bilan so'z hosil qiluvchi elementlarga asoslangan so'z semantikasi texnikasidan foydalanish; mavzu bo'yicha kalit so'zlarga assotsiagramlar, semantik maydonlar qilish)
O'qitish usullari	O'qitish vositalari
<ul style="list-style-type: none"> - kommunikativ usul (ishbilarmonlik o'yini, rolli o'yin); - loyiha usuli 	<ul style="list-style-type: none"> - tezaurus tipidagi inglizcha-o'zbekcha-ruscha terminologik lug'at; - tezaurus tipidagi inglizcha-o'zbekcha-ruscha terminologik lug'atdan foydalangan holda mashqlar tizimi; - o'quv qo'llanma; - axborot-kommunikatsiya texnologiyalari
Xorijiy tilida kasbiy munosabatlarni o'rganish natijasi	
Lingvistik bo'lmagan universitet talabalarining kasbiy muloqot holatlarida, shu jumladan o'rganilayotgan tilda ona tilida so'zlashuvchilar bilan samarali harakat qilish ko'nikmalarini rivojlantirish darajasini oshirish.	

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, tabiiy fanlar o'rganuvchilari ingliz tili o'rganish jarayonida talabaning bir yoki ikki tilliligini nazarda tutish samarali natijalarga olib kelishini ta'minlashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Щепилова А. В. / Теория и методика обучения французскому языку как второму иностранному: учебное пособие для вузов // А. В. Щепилова. – Москва : ВЛАДОС, 2005. – 248 с.
2. Зимняя И. А. / Мактабда чет тилларни ўқитиш психологияси // И. А. Зимняя. - Москва: Просвещение, 1991. – 222 б.
3. Халеева И. И. / Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчика) / И. И. Халеева. – Москва, 1989.
4. Медведева Л. Г. / Чет тилни касбий йўналтирилган тезаурусни шакллантириш усуллари (инглиз тили, мутахассислиги 144 021100 – "хуқуқшунослик") // Педагогика фанлари номзоди илмий даражаси учун диссертация : 13.00.02 / Л. Г. Медведева. - Тамбов, 2008. – 277 б.
5. Галскова Н. Д. / Чет тилларни ўқитиш назарияси. Лингводидактика ва методика // тилшунослик университетлари ва олий педагогика ўқув юртларининг чет тиллар факултетлари талабалари учун дарслик / Н. Д. Галскова, Н. И. Гез. - [6 нашр.]. - Москва: Академия, 2009. – 336 б.